

Lidwoordomissie in Moroccan Flavored Dutch*

Kale nomina in eentalige Nederlandse uitingen

Kristel Doreleijers, Marjo van Koppen & Jacomine Nortier

NT 24 (3): 291–322

DOI: 10.5117/NEDTAA2019.3.002.DORE

Abstract

Article omission in Moroccan Flavored Dutch. Bare nouns in monolingual Dutch expressions

The aim of this paper is to shed light on article omission in Moroccan Flavored Dutch (MFD), a language variety in which Moroccan linguistic material (mainly Berber and Arabic) is combined with Dutch. It is well-known that MFD speakers are often inclined to omit articles in nominal phrases, and by doing so expressions contain so-called *bare nouns* (nominals without articles, i.e. definite or indefinite articles). This raises the question what triggers article omission in MFD. This study focuses on Dutch expressions that are embedded in MFD discourse and provides an innovative explanation for bare noun constructions. In particular, we argue that article omission in MFD is the result of an interplay between identity marking (article omission indexes the belonging to an ethnic subgroup in contrast to outsiders) and information structure. We show that there is a correlation between the syntactic position of a constituent and the type of article (i.e. definite or indefinite) that is omitted. The direct object position yields an indefinite, discourse-new interpretation of the bare nominal phrase. Since the neutral surface order of a Dutch main clause is subject-initial, the direct object position is canonically a focus position that is associated with new information. Therefore, the information structure of Dutch clauses seems to be a trigger for article omission.

* We bedanken Khalid Mourigh voor het beschikbaar stellen van zijn corpus. Bovendien hebben we veel profijt gehad van het kritische commentaar van twee anonieme reviewers en de redactie van *Nederlandse Taalkunde*.

Keywords: Moroccan Flavored Dutch, bare nouns, definiteness, socio-syntax, information structure

1 Inleiding

In *Moroccan Flavored Dutch* (MFD) wordt het Nederlands gecombineerd met incidenteel of structureel ‘geleende’ elementen uit het Marokkaans-Arabisch en het Riffijns-Berber. Marokkaanse jongeren die in Nederland zijn opgegroeid beheersen het Nederlands doorgaans op een zeer hoog niveau. Wanneer zij MFD spreken, baseren zij zich op het Nederlands zoals dat wordt gesproken door sprekers zonder een recente migratieachtergrond (Nortier & Dorleijn 2008). Het Nederlands is in MFD de matrixtaal en het Marokkaans-Arabisch en het Riffijns-Berber zijn de ondergeschikte talen (Myers-Scotton 1993).¹ Wanneer er in de matrixtaal linguïstisch materiaal uit de ondergeschikte talen wordt overgenomen, dan gaat het bijvoorbeeld om intonatiepatronen/fonetische kenmerken, zoals geminatie van de /z/, die in MFD langer (meer stemhebbend) wordt uitgesproken dan in het Standaardnederlands (Hinskens 2011; Hinskens, Van Meel & Van Hout 2014). Ook is er veelvuldig sprake van lexicale inserties. Vaak zijn dit tussenwerpsels (bijvoorbeeld *Zeřma* ‘zogenaamd’), maar het kunnen ook vraagwoorden zijn (bijvoorbeeld *wař*) of functionele elementen zoals indefiniete lidwoorden (bijvoorbeeld *wahd winkelcentrum* ‘een winkelcentrum’).

MFD heeft zowel kenmerken van een etnolect als van een specifieke spreekstijl (Kossmann 2017; Hinskens & Taeldeman 2013: 741-743). Een etnolect kan gedefinieerd worden als een min of meer stabiele manier van spreken die taalgebruikers binnen een bepaalde gemeenschap kan karakteriseren aan de hand van etniciteit, bijvoorbeeld Marokkaanse komaf. Een etnolect wordt niet alleen gesproken in communicatie met sprekers van de dominante taal of met sprekers van andere etnische (minderheids-) groepen, maar kan ook worden gebruikt voor communicatie binnen de eigen gemeenschap (*in-group*-communicatie). In dat laatste geval is het etnolect binnen de eigen gemeenschap de ongemarkeerde keuze (Wölck 2002). De linguïstische kenmerken van een spreekstijl worden juist meer gezien als (semi-)bewuste keuzes en als gemarkeerde vormen van taalgebruik. Stijlkenmerken kunnen worden gemanipuleerd bij communicatie

1 De matrixtaal is per definitie de taal die meer geactiveerd is: morfemen kunnen vrijer voorkomen. De rol van de ingebedde talen is beperkter.

met mensen binnen of buiten de eigen gemeenschap, vooral in interacties waarin sprekers hun etnische identiteit willen profileren of ‘beschermen’. Of de spreker een bepaalde spreekstijl hanteert, hangt dus af van de context en de situatie. De gesprekspartner kan hier een rol in spelen, maar ook het gespreksonderwerp en de houding die de spreker wil aannemen. Op conversationeel niveau kan spreekstijl in elk geval een middel zijn voor de spreker om zich positief van anderen te onderscheiden (Liebkind 2000). Sprekers onderhandelen daarbij voortdurend met elkaar. Voor buitenstaanders kan het taalgebruik van een (groep) spreker(s) herkenbaar worden of zelfs een waarde krijgen, zoals *stoer* of *boers* (Labov 1972). Sprekers kunnen zo via hun taalkeuzes indexeren hoe ze zichzelf zien en willen positioneren ten opzichte van de ander (Eckert 2008).

Binnen Nederland vormen de Marokkaanse Nederlanders een duidelijke etnische minderheidsgroep. Sinds de komst van de Marokkaanse gastarbeiders rond 1960-1970 is deze groep zichtbaar in de samenleving. In 2018 stonden er in Nederland 396 539 inwoners van Marokkaanse herkomst geregistreerd, waarvan 227 521 uit de tweede generatie (CBS).² Diverse sociaal-politieke ontwikkelingen, zoals de moord op Pim Fortuyn en de moord op Theo van Gogh, hebben bijgedragen aan een negatieve beeldvorming ten opzichte van deze groep (Nortier & Dorleijn 2008). Toch hebben de ontwikkelingen ook voor een solidariteitsgevoel gezorgd binnen de Marokkaanse gemeenschap. Daarbij is het zo dat MFD voor sommige groepen buiten de Marokkaanse gemeenschap wordt geassocieerd met *covert prestige* (Labov 2006). Vanaf 2001 won spreken met een Marokkaans accent aan populariteit. Spreken met dit accent indexeerde een ‘stoere’ uitstraling. Marokkaanse, maar ook bijvoorbeeld Turkse en Nederlandse jongeren, gingen het Marokkaanse accent gebruiken om zich van *mainstreamers* te onderscheiden. De ontstane variëteit, MFD, werd een middel bij uitstek om een eigen (groeps-)identiteit uit te drukken (Nortier & Dorleijn 2008). MFD hangt dus samen met bepaalde subculturen. Het wordt door jongeren gebruikt in contact met vrienden in een informele, *in-group*-setting. Daarbij markeert deze spreekstijl de grenzen tussen binnen- en buitenstaanders. Bovendien is MFD geen uniforme variëteit, maar een variëteit met lokale verschillen. Sprekers hebben daarnaast hun eigen linguïstische en stilistische normen ontwikkeld. Een duidelijk voorbeeld is het bewust foutief gebruik van Nederlandse definiëte lidwoorden. Neutralisatie van het grammaticaal geslacht, zoals *de/die meisje* in plaats van *het/dat meisje*, is één

2 In 2018 telde de totale Nederlandse bevolking 17 181 084 mensen (CBS).

van de linguïstische aanwijzingen geworden, een zogenaamde *marker* (Labov 1972), dat een spreker onderdeel uitmaakt van de groep van MFD-sprekers (Nortier & Dorleijn 2008; Cornips 2008). In dit artikel gaat het om MFD zoals dat gesproken wordt binnen de Marokkaanse gemeenschap in Nederland. MFD komt weliswaar ver buiten de Marokkaanse gemeenschap voor, maar in een beperktere variant: veel Marokkaans lexicon is niet bekend bij niet-Marokkaanse MFD-gebruikers.

De linguïstische kenmerken van MFD zijn globaal bekend (o.a. Nortier & Dorleijn 2008; Kossmann 2016; Kossmann 2017). Alhoewel er bijvoorbeeld vrij veel bekend is over de fonetische kenmerken van MFD (Van Meel 2016), blijft de nauwkeurige en systematische beschrijving en analyse van met name de (morfo)syntactische verschijnselen achter (maar zie Kossmann 2016 voor een uitgebreide beschrijving van vraagmarkeerders in MFD). Het doel van dit artikel is om inzicht te geven in een (morfo)syntactisch kenmerk van MFD waarover tot op heden nog weinig bekend is: lidwoordomissie. Lidwoordgebruik is aan de orde gesteld in literatuur over Nederlands-Marokkaanse codewisseling (Nortier 1994; Nortier 1995). Daarnaast is het besproken in literatuur over de hierboven aangehaalde neutralisatie van grammaticaal geslacht (Cornips 2008). Lidwoordomissie binnen Nederlands-Marokkaanse discourse wordt bijvoorbeeld wel door Nortier & Schatz (1988) en Cornips (2008) besproken, maar heeft nog geen diepgaande aandacht gekregen binnen deze lijn van onderzoek.

Dit artikel richt zich op lidwoordomissie in eentalige Nederlandse uitingen die zijn ingebed in een MFD-discourse. In deze uitingen zijn lidwoorden vaak afwezig op posities waar in het Standaardnederlands wel een lidwoord wordt gebruikt. Onderstaande voorbeelden (1a t/m 1c) illustreren dit (Mourigh 2014-2017).

- (1) a. zij willen Marokkaanse jongen
 b. ze hebben mij EMG-cursus gegeven
 c. of je gaat naar bibliotheek

De zinnen (1a) t/m (1c) zijn ongrammaticaal in het Standaardnederlands, omdat er een lidwoord in ontbreekt. De zinnen bevatten constituenten met zogenaamde kale nomina, in de Engelstalige literatuur aangeduid als *bare nouns* (Longobardi 2001). In het vervolg van dit artikel zullen constituenten met kale nomina worden aangeduid als *Kale-Nomina-constituenten*, afgekort KN-constituenten.

Dit artikel vult het hiaat in onze kennis over lidwoordomissie in MFD op, door de precieze linguïstische context te bestuderen waarin het optreedt in

deze taalvariëteit. De vraag die hierbij centraal staat, is de volgende: wat legitimeert KN-constituenten in eentalige Nederlandse uitingen, ingebed in MFD-discourse? We bespreken literatuur over een andere variant van het Nederlands waarin lidwoordomissie voorkomt: de Noord-Groningse dialecten. Uit deze korte literatuurstudie destilleren wij de hypothese dat lidwoordomissie wordt gestuurd door informatiestructurele overwegingen. Meer concreet laten we op basis van een gedetailleerd onderzoek naar lidwoordomissie in het Goudacorpus (Mourigh 2014-2017) zien dat lidwoordomissie in MFD samenhangt met de topicstatus (oude informatie) of de focusstatus (nieuwe informatie) van de KN-constituent.

Het artikel is als volgt opgebouwd. Paragraaf 2 schetst kort de assumpties over de constituentstructuur van nominale woordgroepen met en zonder lidwoord en geeft een overzicht van KN-constituenten in het Standaardnederlands. Vervolgens gaat paragraaf 2 in op lidwoordomissie in de Noord-Groningse dialecten. Paragraaf 3 bespreekt lidwoordomissie in MFD in het Goudacorpus en laat zien dat KN-constituenten samenhangen met de informatiestructuur van de zin. Paragraaf 4 en 5 vatten de belangrijkste resultaten samen.

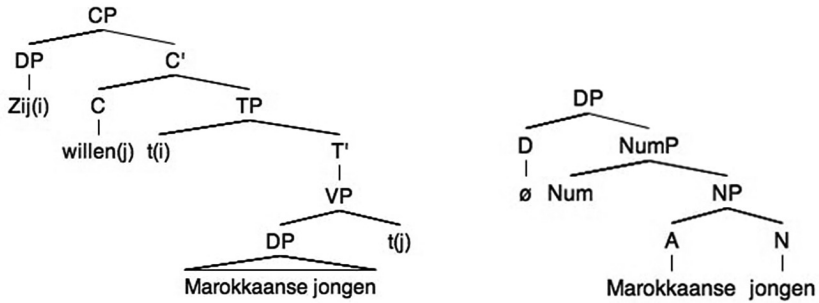
2 Achtergrond

2.1 De structuur van nominale woordgroepen

Lidwoordomissie ligt als talig fenomeen op het grensvlak van het taalsysteem (grammatica) en het taalgebruik (productie en perceptie) van de spreker. Bestudering van het taalsysteem is dus essentieel om lidwoordomissie als fenomeen beter te begrijpen. We vertrekken daarbij vanuit de hypothese dat nominale woordgroepen de onderstaande structuur hebben (White 2003; De Swart, Winter & Zwarts 2005; Radford et al. 2009; Broekhuis 2018a):

(2) [DP ... D [NumP ... Num [NP ... N ...] ...] ...]

Het NP-niveau bevat het nomen en is niet gespecificeerd voor getal. Het NumP-niveau bevat wel getalsinformatie. Er kunnen verschillende typen modificatie voorkomen, bijvoorbeeld in de vorm van een adjectief of een PP. Op het DP-niveau vindt determinatie (bepaaldheidsmarkering) plaats door middel van lidwoorden, aanwijzende voornaamwoorden of kwantoren. Een zin als (1a) zou er volgens regel (2) als volgt uitzien:

Figuur 1 cartografische weergave van (1a) volgens de aanname in (2)

In zin (1a) is sprake van lidwoordomissie. We nemen aan dat NPs zonder determinator een nul-determinator $\emptyset$ hebben in D-positie. Een nul-determinator heeft dezelfde semantische eigenschappen als overte (uitgespelde) determinators (Radford et al. 2009). Er zijn daarbij twee typen nul-determinators: een generieke (3) en een partitieve (4a):

- (3) Koeien herkauwen hun voedsel.
- (4) a. De buurvrouw heeft vanmorgen koeien geknuffeld.
b. De buurvrouw heeft vanmorgen enkele koeien geknuffeld.

In zin (3) krijgt het nomen *koeien* een generieke interpretatie, want het gaat om koeien in het algemeen. In zin (4a) krijgt *koeien* een partitieve interpretatie. De buurvrouw heeft immers niet alle koeien geknuffeld, maar slechts een aantal. Zin (4b) illustreert dit door de *koeien* te kwantificeren met *enkele*. De assumptie is dat de nul-determinator $\emptyset$ het mogelijk maakt dat een kaal nomen geïnterpreteerd wordt als generiek of partitief.

Een nul-determinator kan nominale expressies daarnaast ook kwantificeren. In het Nederlands kan de overte determinator *alle* een niet-telbaar nomen zoals *meubilair* of een meervoudig nomen zoals *meubels* kwantificeren, maar niet een enkelvoudig telbaar nomen zoals *meubel*, vergelijk zin 5 t/m 7 (Haeseryn 1997: 5.9.2.3.1).

- (5) Jullie hebben *alle/al het* meubilair gekocht.
- (6) Jullie hebben *alle* meubels gekocht.
- (7) *Jullie hebben *alle* meubel gekocht.

Opvallend is dat de nul-determinator dezelfde eigenschappen heeft als *alle* (vergelijk zin 8 t/m 10):

- (8) Je moet in die zaak nooit $\emptyset$ meubilair kopen.
 (9) Je moet in die zaak nooit $\emptyset$ meubels kopen.
 (10) *Je moet in die zaak nooit $\emptyset$ meubel kopen.

De plausibiliteit dat er een nul-determinator $\emptyset$ in D-positie staat bij ongedetermineerde nomina, wordt dus versterkt door het feit dat de nul-determinator dezelfde semantische en kwantificerende eigenschappen heeft als een overte determinator (zoals *alle*).^{3,4}

2.2 KN-constituenten in het Nederlands

De Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS) biedt verschillende bijzondere gebruikswijzen waarbij het lidwoord afwezig is in het Nederlands (Haeseryn 1997: 4.5; zie ook Broekhuis & Den Dikken 2012: 709). KN-constituenten komen bijvoorbeeld veel voor in kernachtige formuleringen: de gebiedende wijs, telegramstijl, krantenkoppen, opschriften en onderschriften, en titels. Ook bij aansprekingen, in combinatie met eigennamen, bij reduplicatie of in min of meer vaste verbindingen met werkwoorden worden ze veel aangetroffen. Daarnaast zijn KN-constituenten grammaticaal in nevenschikkingen (kale coördinaties) en na sommige preposities (11-12).⁵

- (11) Ik gebruik *mes en vork*. [N Coord N]
 (12) Ze is *op kantoor*. [P N]

Het weglaten van lidwoorden na preposities (in PPs) is een cross-linguïstisch verschijnsel, vooral wanneer het gaat om locatieve preposities (De Swart & Zwarts 2009: 281). Het gaat dan om nomina die verwijzen naar ruimtes, bijvoorbeeld geografische ruimtes zoals *zee*, sociale ruimtes zoals

3 Naast de analyse van Radford et al. (2009) zijn er nog andere analyses van KN-constituenten in omloop, bijvoorbeeld de analyse van De Swart & Zwarts (2009) die ervan uitgaat dat KN-constituenten geen functionele structuur hebben. We gaan hier niet in op de voor- en nadelen van deze analyse vanwege ruimtegebrek, maar we verwijzen de lezer naar Doreleijers (2016) voor een uitgebreide vergelijking.

4 Een anonieme reviewer merkt op dat een andere manier om dit te betogen is dat de nul-determinator de meervoudige tegenhanger lijkt te zijn van *een* (zie ook Broekhuis & Den Dikken 2012: 677-678).

5 In nevenschikkingen komen twee kale nomina naast elkaar voor. Vaak gaat het om idiomatische coördinaties. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen natuurlijke coördinatie en incidentele coördinatie. In het eerste geval gaan de nomina conventioneel of conceptueel samen, zoals in (11), in het tweede geval niet.

school of ruimtes die gerelateerd zijn aan tijdsperiodes zoals *vakantie*. Ondanks de cross-linguïstische overeenkomsten met betrekking tot het gebruik van kale nomina in PPs, zijn er kleine verschillen tussen talen. Er is voor het Nederlands geen volledige lijst beschikbaar van alle nomina die zonder determinator in PPs kunnen voorkomen. Voor het Engels levert de dissertatie van Smith Stvan (1998) een overzicht, maar er vallen direct gebruikswijzen op die in het Nederlands ongrammaticaal zijn (zie ook Broekhuis, 2018b). Zoals *kantoor* in (12) in een KN-constituent kan voorkomen, kan *kerk* dat bijvoorbeeld niet. In het Engels is dit daarentegen wel mogelijk (vergelijk 13-14).

(13) in *(de) kerk

(14) in church [Engels]

Kale nomina in PPs zorgen voor semantische effecten. Wanneer de locatie een sociale ruimte beschrijft, duidt de KN-constituent vaak op een activiteit. In (15a) refereert *op school* niet alleen aan een fysieke locatie in het gebouw, maar ook aan de manier van participeren die het meest typisch is voor het sociale instituut, namelijk onderwijs volgen. In de volledige PP in (15b) is dit niet per se het geval. Bovendien drukt de KN-constituent in (15a) een bezittelijke interpretatie uit tussen het subject *Jan* en het nomen *school* (het is immers *zijn school* en niet iemand anders' school), die ontbreekt in (15b).

(15) a. Jan is *op school*.

b. Jan is *op een/de school*.

Ook in predicaten van naamwoordelijke gezegden (na een koppelwerkwoord zoals *zijn*) komen vaak nomina zonder determinator voor. Deze KN-constituenten hebben als tegenhanger eveneens altijd een volledige constituent, met determinator (vergelijk 16a en 16b).

(16) a. Marie is *actrice*. [Subj Copula N]

b. Marie is *een actrice*.

In (16a) is sprake van een kaal predicat-nomen. Het lijkt optioneel om het indefiniet lidwoord *een* weg te laten, omdat (16b) ook is toegestaan. Toch is er een subtiel betekenisverschil, dat opvalt als de zinnen geanalyseerd

worden volgens het principe van *entailment* (De Swart & Zwarts 2009: 290; zie ook Broekhuis & Den Dikken 2012: 1092-1099).⁶ Het volgende geldt dan:

- (17) Marie is actrice. → Marie is een actrice.
 Marie is een actrice. * → Marie is actrice.

Het is algemeen geldig dat zin (16a) zin (16b) omvat. Het omgekeerde geldt echter niet, zo blijkt uit (17). Zin (16a) drukt uit dat Marie actrice is van beroep, maar zin (16b) drukt niet noodzakelijk uit dat dit het geval is. Marie kan ook iemand zijn met veel theatrale ('gespeelde') karaktertrekken, waardoor het lijkt alsof ze de hele dag acteert.

Uit bovenstaande voorbeelden van KN-constituenten in het Nederlands blijkt dat lidwoordomissie beperkt is tot specifieke syntactische omgevingen. KN-constituenten hebben een voorkeur om voor te komen na preposities en in conjuncties. Bovendien komen enkelvoudige telbare nomina in principe niet voor zonder determinator in argumenten van werkwoorden. Structuren waarbij incorporatie van het nomen bij het werkwoord optreedt, vormen op deze regel een uitzondering. In het Nederlands is incorporatie bijvoorbeeld syntactisch productief bij muziekinstrumenten. Er ontstaat een [N-V] predicaat (18).

- (18) Marie is actrice, maar ze speelt ook piano. [piano-spelen]

Bovenstaande heeft laten zien dat KN-constituenten kunnen voorkomen in het Standaardnederlands in specifieke syntactische omgevingen. KN-constituenten in MFD komen echter (ook) voor in andere contexten. Dit wordt duidelijk op basis van de MFD-zin in (1a), hieronder herhaald als (19). De KN-constituent wordt hier geïnterpreteerd als een enkelvoudig telbaar nomen en functioneert als argument van het werkwoord. Deze context is niet mogelijk voor KN-constituenten in het Standaardnederlands, zoals voorbeeld (10) hieronder herhaald als (20) laat zien.

6 Ook met betrekking tot modificatie met behulp van adjectieven is er een verschil tussen (16a) en (16b). (16a) staat alleen adjectieven zonder inflectie toe: *Marie is werkloos actrice*/**Marie is werkloze actrice*. De variant van het adjectief met inflectie kan wel voorkomen als attributief adjectief in (16b): *Marie is een werkloze actrice*. Sommige adjectieven kunnen helemaal niet voorkomen in KN-constituenten, zoals *klein*: **Marie is klein actrice*. Verschillen in adjectiefgebruik versterken de aanname dat het gaat om twee verschillende soorten constituenten (De Swart et al. 2005: 7).

- (19) zij willen Marokkaanse jongen
 (20) *je moet in die zaak nooit ø meubel kopen

Kortom, de vraag rijst onder welke condities lidwoordomissie kan voorkomen in MFD. Verrassend genoeg komt een mogelijke hypothese over deze condities uit de bestudering van een andere variant van het Nederlands waarin een soortgelijk verschijnsel voorkomt, namelijk de Noord-Groningse dialecten.

2.3 KN-constituenten in Noord-Groningse dialecten

In veel Noord-Groningse dialecten komen KN-constituenten voor die in het Standaardnederlands ongrammaticaal zijn, maar die een opvallende gelijkenis vertonen met KN-constituenten in MFD. In beide varianten van het Nederlands kunnen KN-constituenten telbaar en argument van het werkwoord zijn. In de Noord-Groningse dialecten zien we lidwoordomissie uitsluitend in definiete woordgroepen, zoals in het volgende voorbeeld (Ter Laan 1953, aangehaald in Oosterhof 2008):

- (21) ø man het geliek   [Noord-Gronings]
       ø man heeft gelijk
       ‘(de) man heeft gelijk’

In (21) krijgt de KN-constituent een definiete lezing: het cursief gedrukte element verwijst naar één specifiek individu. Lidwoordomissie in de Noord-Groningse dialecten kan worden gerelateerd aan een fonologisch/fonetisch verschijnsel (Oosterhof 2008). Sprekers van de Noord-Groningse dialecten hebben de neiging om de sjwa (/e/ in *de*) niet uit te spreken. Bovendien is dit foneem in staat om de linkerconsonantomgeving van het bepaalde lidwoord (/d/) te verzwakken. Dit is een vorm van regressieve assimilatie (Oosterhof 2008). De aanwezigheid van de sjwa lokt reductie en deletie van het definiete lidwoord *de* uit. Hierdoor ontstaat een nul-lidwoord, dat als bijzondere specificatie heeft dat het correspondeert met een definiete lezing.⁷ Via analogische extensie heeft de nul-eigenschap zich uitgebreid naar het onzijdig definiet lidwoord *het*, dat van nature geen fonologische/fonetische context voor reductie biedt (Oosterhof 2008). De meeste variëteiten van

7 De D-positie bevat een set kenmerken die de referentiële en kwantificerende eigenschappen van de constituent bepaalt. Deze set kan ook een operator bevatten die voor een bepaald type lezing zorgt. Oosterhof (2008) neemt aan dat dit in de Noord-Groningse dialecten een jota-operator is: een operator die een definiete lezing oplevert.

het Nederlands drukken bepaaldheid uit via een overt defniet lidwoord (*de of het*). Doordat de Noord-Gronings dialecten dit niet doen, ontstaat er mogelijk ambiguïteit bij meervoudige en niet-telbare nomina, omdat enkelvoudige telbare nomina altijd een indefniet lidwoord bij zich hebben. Door de afwezigheid van het defniet lidwoord is het onduidelijk of deze nomina nu een defniete of een indefniete lezing krijgen. Hierdoor ligt het voor de hand dat sprekers van de Noord-Groningse dialecten een andere manier hebben om bepaaldheid uit te drukken. Oosterhof laat zien dat Noord-Groningse dialectsprekers gebruikmaken van de informatiestructuur om bepaaldheid te realiseren.⁸

We leggen dit uit aan de hand van het Nederlands. Het Nederlands structureert zijn discourse op basis van het oud/nieuw-principe. Dit houdt in dat de informatie die bekend wordt verondersteld bij de hoorder (het topic) in iedere canonieke zin vóór nieuwe informatie (de focus) wordt geplaatst (Ward & Birner 2004). Bekende informatie bestaat uit proposities die al zijn opgeslagen in het geheugen van de hoorder. Wanneer de hoorder een linguïstische vorm tegenkomt die refereert aan een al opgeslagen propositie, zoekt hij binnen zijn opgeslagen informatie – een netwerk van proposities – naar een antecedent.⁹ Binnen een zin correspondeert het topic typisch met een defniete lezing, terwijl de focus typisch een indefniete lezing vereist. Op basis van dit gegeven zouden sprekers uit de informatiestatus van een constituent in de zin af kunnen leiden of deze een defniete of een indefniete lezing heeft. In de Noord-Groningse dialecten vindt vooral lidwoordomissie in subjectpositie plaats (Oosterhof 2008). In subjectpositie is zowel omissie van defniete als van indefniete lidwoorden mogelijk, maar omdat defniete lidwoorden doorgaans vooral worden aangetroffen in topicpositie aan het begin van de zin (wat ook de canonieke positie is voor het subject), voorspelt de Noord-Groningse observatie in principe vooral dat het juist defniete lidwoorden zijn die hier worden weggelaten. Onderstaande voorbeeldzin is eveneens afkomstig uit de Noord-Groningse dialecten (Oosterhof 2008):

(22) *De boomkweker zal de boom enten.*

8 De gedachte dat de informatiestructurele context invloed heeft op de omissie van lidwoorden wordt ondersteund door onderzoek naar tweedetaalverwerving, waarin we ook zien dat defniete lidwoorden vaker worden weggelaten in de tweede taal, omdat ze informatie bevatten die ook opgemaakt kan worden uit de context (zie White 2003 en Robertson 2000).

9 Informatie kan daarbij bekend zijn door zowel de linguïstische context, de situationele context of de kennis van de wereld waarover de hoorder beschikt (Ward & Birner 2004).

In (22) is het definitief lidwoord *de* met topicfunctie (*de boomkweker* in zinsinitiale subjectpositie) verwacht en wordt daarom gemakkelijk weggelaten. Het definitief lidwoord *de* (*de boom*) is hier direct object en staat op een postverbale positie die juist typisch geassocieerd wordt met de focus van de zin en dus met een indefiniëte lezing. Daarom krijgen de Noord-Groningse dialecten hier eerder een overt lidwoord.¹⁰

- (23) a. $\emptyset$ Boomkweker zal de boom enten.   [verwacht]
       b. De boomkweker zal $\emptyset$ boom enten.   [onverwacht]

De Noord-Groningse dialecten laten zien dat het gebruik van telbare KN-constituenten als argument van het werkwoord afhankelijk is van de informatiestructurele eigenschappen van het nomen. Meer specifiek, lidwoordomissie wordt mogelijk gemaakt in de Noord-Groningse dialecten doordat bepaaldheid wordt uitgedrukt door de informatiestructurele eigenschappen van KN-constituenten. Wanneer een semantische eigenschap [$\pm$ definiëte] al door de informatiestructuur van de zin wordt uitgedrukt, hoeft deze in de Noord-Groningse dialecten blijkbaar niet expliciet gemarkeerd te worden door middel van een overt lidwoord.

3 De linguïstische context van lidwoordomissie in MFD

Uit het bovenstaande kunnen we afleiden dat definitieve lidwoorden in bepaalde varianten van het Nederlands kunnen worden weggelaten als ze topic zijn. Als we deze gedachtegang voortzetten en koppelen aan de kennis over informatiestructurering in Nederlandse zinnen die we bespraken in de bovenstaande paragraaf, kunnen we een additionele hypothese formuleren. Het type lidwoord dat wordt weggelaten, hangt dan mogelijk af van de syntactische functie en de informatiestructurele eigenschappen van een constituent. Meer concreet verwachten we bij topics die typisch vooraan in de zin voorkomen en vaak onderwerp zijn, vooral ommissie van definitieve lidwoorden en bij gefocuste constituenten, die typisch meer achteraan in de zin voorkomen en vaker lijdend/meewerkend voorwerp zijn, vooral

¹⁰ Merk op dat directe objecten niet uitsluitend nieuwe informatie kunnen bevatten, maar ook oude informatie. Echter, bij informatiestructurering van oude en nieuwe informatie zal het subject (typisch vooraan in de zin) eerder oude informatie en het direct object (typisch na het werkwoord) eerder nieuwe informatie representeren (Broekhuis & Corver 2016: 1430).

omissie van indefiniete lidwoorden. In het vervolg van deze paragraaf toetsen we deze hypothese op basis van een empirisch onderzoek naar eentalige MFD-uitingen in het Goudacorpus (Mourigh 2014-2017).

3.1 Materiaal en methode

Voor het empirisch onderzoek is gebruikgemaakt van transcripten van een gesproken corpus van MFD (Mourigh, 2014-2015).¹¹ Het corpus bestaat uit interviews met Marokkaanse jongeren die in Nederland zijn geboren. Voor het onderzoek is een deelcorpus samengesteld met drie transcripten, waarvan de interviews (één interview per transcript) allemaal zijn opgenomen door taalonderzoeker Khalid Mourigh in Gouda tussen november 2014 en juni 2015. De spraak van de interviewer is niet opgenomen in de transcripten van het corpus. In totaal komen hierin acht sprekers aan het woord. Het zijn allemaal jongens in de leeftijdscategorie 15-21 jaar, afkomstig uit Gouda of Leiden. Voor het onderzoek zijn de eerste 250 uitingen van het deelcorpus geselecteerd met nominale constituenten waarin een lidwoord werd gerealiseerd of waarin een lidwoord zou zijn verwacht maar waarin omissie plaatsvond.¹² Lidwoordomissie is dus behandeld als een variabel verschijnsel. Bij de analyse is geen rekening gehouden met de frequenties per spreker. Niet alle sprekers kwamen even vaak aan het woord en één spreker ging tussentijds weg.

In totaal zijn 238 uitingen geanalyseerd. Na een heranalyse van de 250 geselecteerde uitingen zijn 12 uitingen niet gebruikt, omdat deze niet eenduidig gekarakteriseerd konden worden.¹³ In de analyse worden vier syntactische functies onderscheiden waarin lidwoorden werden gerealiseerd maar waarin ook lidwoordomissie plaatsvond: subject (Subj), direct object

11 Het onderzoek dat tot deze resultaten heeft geleid, is gefinancierd door het *Seventh Framework Programme for research, technological development and demonstration under grant agreement* van de Europese Unie, nummer 613465. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van ATHEME: <https://www.atheme.eu/>.

12 In transcript 'jun-15' zijn de uitingen op basis van het gesprek geordend, in de transcripten 'R05_0001' en 'R05_0039' per spreker. In de datacollectie zijn contexten die in het Nederlands ook lidwoordomissie triggeren (zie 2.2) niet meegenomen evenals meervoudige nomina, omdat een meervoudig nomen altijd zonder onbepaald lidwoord voorkomt. Een uitzondering hierop vormen de meervoudige nomina die zijn gemodificeerd met de numerieke bepaling *paar*.

13 In sommige van deze uitingen lag het bijvoorbeeld voor de hand dat er sprake was van omissie van een bezittelijk pronomen: *je hebt jeugd gehad in Oosterwei, zij begon hoofddoek af te doen, Joden hebben daarom eigen plek*, of het gerealiseerde lidwoord drukte mogelijkere wijs een bezitsconstructie uit *zij zouden elkaar de zaak verbranden*.

(DO), object na een prepositie (PP) en nomen in een bijwoordelijke bepaling (A/Adv). Per syntactische functie is het type lidwoord gecodeerd dat is gerealiseerd of dat zou zijn verwacht bij omissie: indefiniet of definiet. Ook is in de analyse het voorkomen van koppelwerkwoorden meegenomen. Paragraaf 2.2 liet immers zien dat het predicaat in het naamwoordelijk gezegde vaak een kaal nomen bevat. Daarnaast is modificatie van nomina bij de analyse betrokken. Binnen de geselecteerde uitingen waren er vier manieren waarop nomina gemodificeerd konden worden: door middel van een prenominaal adjectief, een postnominale PP, een numerieke bepaling of een bijvoeglijke bepaling. Naast de bestudering van de morfosyntactische context waarin lidwoordomissie al dan niet optreedt, is voor kale nomina na een prepositie (PP) ook geanalyseerd of ze vaker voorkomen binnen een bepaalde semantische categorie, in aansluiting op paragraaf 2.2 (bijlage 1). Wellicht kunnen kale nomina in deze positie na een voorzetsel semantisch worden gerelateerd aan hetzelfde concept.

3.2 Resultaten

Van de 238 geanalyseerde uitingen vond in 138 uitingen lidwoordomissie plaats (58,0%). In de overige 100 uitingen (42,0%) was wel een lidwoord gerealiseerd. In verschillende syntactische functies vond lidwoordrealisatie of lidwoordomissie plaats, zoals aangegeven in Tabel 1.

Tabel 1 Frequentieverdeling en percentages van gerealiseerde lidwoorden, lidwoordomissies en het totaal van beide categorieën per syntactische functie (N=238)

Syntactische functie	Gerealiseerd lidwoord		Lidwoordomissie		Totaal	
	Frequentie	Percentage	Frequentie	Percentage	Frequentie	Percentage
Subject	5	26,3%	14	73,7%	19	100,0%
Direct object	38	31,4%	83	68,6%	121	100,0%
Object na een prepositie	53	59,6%	36	40,4%	89	100,0%
Bijwoordelijke bepaling	4	44,4%	5	55,6%	9	100,0%
Totaal	100	42,0%	138	58,0%	238	100,0%

Van de 238 onderzochte naamwoordgroepen was er in 101 uitingen (42,4%) sprake van realisatie of omissie van een definiet lidwoord en in 131 uitingen (55,0%) van realisatie of omissie van een indefiniet lidwoord (zie Tabel 2). Voor 6 van de 138 uitingen (4,3%) waarin lidwoordomissie had plaatsgevonden, KN-constituenten, kon niet met zekerheid worden vastgesteld of het

ging om een definiete of indefiniete constituent. Om die reden zijn deze uitingen niet meegenomen in de verdere analyse.¹⁴

Tabel 2 Frequentieverdeling en percentages van definiete en indefiniete lidwoordomissies en lidwoordrealisaties, totaal en uitgesplitst per syntactische functie (N=232)

Syntactische functie	Definiete lidwoorden			Indefiniete lidwoorden		
	Omissie	Realisatie	Totaal	Omissie	Realisatie	Totaal
Subject	9 (69,2%)	4 (30,8%)	13 (100%)	4 (80,0%)	1 (20,0%)	5 (100%)
Direct object	4 (26,7%)	11 (73,3%)	15 (100%)	75 (73,5%)	27 (26,5%)	102 (100%)
Object na een prepositie	25 (36,2%)	44 (63,8%)	69 (100%)	10 (52,6%)	9 (47,4%)	19 (100%)
Bijwoordelijke bepaling	3 (75,0%)	1 (25,0%)	4 (100%)	2 (40,0%)	3 (60,0%)	5 (100%)
Totaal	41 (40,6%)	60 (59,4%)	101 (100%)	91 (69,5%)	40 (30,5%)	131 (100%)

3.2.1 *Lidwoordomissie vs. lidwoordrealisatie in een indefiniete en definiete context*

In Tabel 2 valt op dat in directe objecten veel meer indefiniete ($n=102$) dan definiete ($n=15$) nominale constituenten voorkwamen, maar ook dat binnen die verhouding indefiniete lidwoorden vaker werden weggelaten (73,5%) dan definiete lidwoorden (26,7%). Tegelijkertijd valt op dat objecten na een prepositie juist vaker definitief ($n=69$) dan indefinitief ($n=19$) waren en dat definiete lidwoorden na een prepositie vaker werden gerealiseerd (63,8%) dan weggelaten (36,2%). Ook laat Tabel 2 zien dat in subjecten definiete lidwoorden vaker werden weggelaten dan gerealiseerd, zoals de hypothese voorspelt, maar ook dat indefiniete lidwoorden in subjecten vaker werden weggelaten ($n=4$) dan gerealiseerd ($n=1$), iets dat volgens de hypothese niet de verwachting was. Dit lijkt gerelateerd te zijn aan het feit dat deze subjecten met omissie van het indefiniete lidwoord altijd onderdeel

14 Om te bepalen of een KN-constituent definitief of indefinitief is, is er door twee van de auteurs, onafhankelijk van elkaar, gekeken naar de context van de KN-constituent. Voor het grootste deel van de uitingen is het ondubbelzinnig duidelijk of we te maken hebben met een definiete of indefiniete context. Er is echter een zestal voorbeelden waarbij zowel de definiete als de indefiniete interpretatie mogelijk is. Deze gevallen hebben we buiten de analyse gelaten.

waren van een koppelwerkwoordconstructie waarin ze als predicaat van het werkwoord functioneerden en dus een focuslezing hadden. In sectie 4.1 (voorbeelden 35 tot en met 40) wordt dit geïllustreerd. Helaas is het aantal observaties binnen de syntactische functies subject en bijwoordelijke bepaling te laag om algemene uitspraken te doen. De resultaten hieronder zijn daarom toegespitst op de functies direct object (indefiniete context) en object na een prepositie (definiete context), want voor deze functies is het aantal waarnemingen aanzienlijk hoger (respectievelijk $n=102$ en $n=69$).

De bestudering van de KN-constituenten laat zien dat lidwoordomissie meer lijkt voor te komen bij indefiniete lidwoorden dan bij definiete lidwoorden. In totaal is er in 41 uitingen met lidwoordomissie (31,3%) sprake van ommissie van een definit lidwoord en in 91 uitingen (68,9%) van ommissie van een indefiniet lidwoord. Het grootste deel van het aantal indefiniete omissies blijkt bovendien te kunnen worden toegeschreven aan indirecte objecten (75 van de 91 uitingen; 73,5%). Omdat uit Tabel 2 ook blijkt dat in directe objecten überhaupt meer indefiniete dan definiete lidwoorden voorkomen, kan niet zonder meer worden geconcludeerd dat in directe objecten vooral ommissie plaatsvindt van indefiniete lidwoorden. Om die reden is berekend of er per syntactische functie een significant verschil is tussen het aantal omissies en realisaties van indefiniete lidwoorden. Omdat er sprake is van gegevens op nominaal niveau is een non-parametrische toets, de Pearson Chi-kwadraattoets, gebruikt om dit te meten. Hieruit blijkt dat alleen voor de functie van direct object het verschil tussen het aantal omissies en realisaties van indefiniete lidwoorden significant is ($\chi^2 = 22.59$; $df = 1$; $p < .001$). Op basis daarvan kan de conclusie worden getrokken dat er in MFD een verschil is tussen de ommissie en realisatie van indefiniete lidwoorden bij directe objecten: lidwoordomissie vindt vaker plaats bij deze syntactische functie dan lidwoordrealisatie.

Bij het bestuderen van de definiete lidwoorden bij directe objecten en bij objecten na een prepositie valt op dat deze vaker werden gerealiseerd dan indefiniete lidwoorden. In totaal is er in 60 uitingen (60%) sprake van realisatie van een definit lidwoord en in 40 uitingen (40%) van een indefiniet lidwoord. Zowel in directe objecten als in objecten na een prepositie was het aantal realisaties van definiete lidwoorden hoger dan het aantal omissies. Uit de Pearson chi-kwadraattoets blijkt dat het verschil tussen ommissie en realisatie van definiete lidwoorden in directe objecten niet significant is ($\chi^2 = 3.27$; $df = 1$; $p = .071$), maar in objecten na een prepositie wel ($\chi^2 = 5.23$; $df = 1$; $p = .022$). Ondanks dat de huidige dataset voor een beperkt aantal waarnemingen laat zien dat in een direct object (zoals de hypothese voorspelt) vaker realisatie dan ommissie van een definit lidwoord

plaatsvindt, kan deze observatie niet worden veralgemeniseerd. Dit geldt wel voor de realisatie van definiete lidwoorden in objecten na een prepositie. In paragraaf 4 gaan we dieper in op deze resultaten aan de hand van voorbeelden.

3.2.2 *Koppelwerkwoorden en modificeerders*

In totaal bevatten 23 van de 238 geanalyseerde uitingen (9,7%) een koppelwerkwoord *zijn* of *worden*. In deze uitingen gaat het koppelwerkwoord samen met het predicaat in de vorm van een naamwoordelijk gezegde. In 15 uitingen was sprake van lidwoordomissie (65,2%) en in 8 uitingen was sprake van lidwoordrealisatie (34,8%). Koppelwerkwoorden kwamen het meest voor in uitingen met lidwoordomissies of -realisaties in het predicaat (87,0%) (zie voorbeelden in 24 en 25).

- (24) a. dat is LEMA-cursus [lidwoordomissie]
 C: 'Vooral als jij zeg maar gek rijdt en zo'
 C: 'Krijg je zo'n cursus van CBR'
 B: 'Ja'
 C: 'Driedaags, vierdaagse cursus'
 B: 'Ja'
 C: 'Ook, dat is LEMA-cursus'
- b. nu is het gewoon spelletje
 A: 'Ik zeg je eerlijk'
 A: 'Qa¹⁵ dat zijn dingen, je weet toch, dat zijn geen spelletjes'
 A: 'z, als je zover bent / is het geen spelletje meer'
 A: 'Nu is het gewoon spelletje, hij is nog jong'
- (25) a. het was een Marokkaan [lidwoordrealisatie]
 A: 'Het was in Oosterwei gebeurd'
 A: 'Het was een Marokkaan'
 A: 'Wat had-ie nog meer? En hij had muhim ['enfin'] gestolen'
 A: 'Buschauffeur beroofd'
- b. is echt een problemenbuurt dat
 C: 'Buschauffeurs wilden daar niet eh'

15 Qa is een markeerder van *present relevance*. Het gebruik ervan maakt de zin relevant voor nu (Khalid Mourigh, persoonlijke communicatie, 20 maart 2019).

- B: 'Ze willen ook niet heel veel Marokkanen bij elkaar of zo'
 A: 'Ja, is echt een problemenbuurt dat'
 [...]
 B: 'Nu minder nu'
 A: 'Ja, nu niet meer'
 A: 'Omdat er weinig Marokkanen zijn'

Modificeerders werden gebruikt in 66 van de 238 uitingen (27,7%). Ze kwamen voor in de vorm van een adjectief, een PP of *van*-bepaling, een numerieke bepaling of een bijvoeglijke bepaling (zie voorbeeld 26 a-d met lidwoordomissie).

- (26) a. Icemraren is mooie stad [modificatie met adjectief]
 C: 'Of ze zijn naar icemraren gegaan, icemraren is volgebouwd'
 A: 'Ja'
 C: 'icemraren is mooie stad'
 A: 'Ja?'
 C: 'Is echt mooi geworden, ggin ['ze deden'] din ['daar'] voetbalveld en zo'
- b. eentje was zwager van hem [modificatie met *van*-bepaling]
 B: 'En ze waren nog familie van elkaar'
 A: 'Ja, eentje was zwager van hem'
- c. (bellen ze) gewoon paar gasten [modificatie met numerieke bepaling]
 B: 'Doen ze alsof ze de ziekenhuis zijn'
 B: 'Bellen ze'
 A: 'Wie?'
 B: 'Gewoon paar gasten'
- d. nu heb je al Iphone zes [modificatie met bijvoeglijke bepaling]
 A: 'Vorig ja, vorig jaar, nee, twee jaar geleden verkoopte hij ze voor tweehonderd toch?'
 C: 'Iwa¹⁶ twee jaar geleden, nu heb je al Iphone zes'

16 Iwa is een discourse markeerder, het betekent zoiets als 'hé' (Khalid Mourigh, persoonlijke communicatie, 20 maart 2019).

Modificatie met behulp van een adjectief kwam 43 keer voor (65,2%), met behulp van een *van*-bepaling of PP 14 keer (21,2%), met behulp van een numerieke bepaling 5 keer (7,6%) en met behulp van een bijvoeglijke bepaling 4 keer (6,1%). Modificeerders kwamen voor in 43 uitingen (65,2%) met nominale constituenten waarin sprake was van lidwoordomissie en in 23 uitingen (34,8%) waarin een lidwoord werd gerealiseerd. Zowel in KN-constituenten als in nominale constituenten met een lidwoord kwamen modificeerders het meest voor in directe objecten, respectievelijk in 65,1% en 56,5% van de gevallen. In KN-constituenten werden modificeerders vooral gebruikt wanneer er sprake was van omissie van een indefiniët lidwoord (79,1%). Tot slot kwam lidwoordomissie na een prepositie vooral (in 54% van de gevallen) voor als het nomen semantisch gerelateerd was aan een ruimte (stedelijk, openbaar, sociaal, werkgerelateerd of religieus), zie hiervoor bijlage 1.

4 Discussie

4.1 Hypothese

Uit de resultaten van paragraaf 3 blijkt dat de hypothese van dit empirisch onderzoek gedeeltelijk kan worden bevestigd. De verwachting was dat het type lidwoord dat wordt weggelaten, mogelijk afhangt van de syntactische functie en de informatiestructurele eigenschappen van een constituent. Meer concreet verwachtten we bij topics die typisch vooraan in de zin voorkomen en vaak onderwerp zijn, vooral omissie van definiëte lidwoorden en bij gefocuste constituenten, die typisch meer achteraan in de zin voorkomen en vaak lijdend/meewerkend voorwerp zijn, vooral omissie van indefiniëte lidwoorden. In de MFD-uitingen uit het Goudacopus vinden we meer indefiniëte dan definiëte KN-constituenten. Enerzijds komen er überhaupt meer indefiniëte lidwoorden voor (ook realisaties), maar anderzijds blijkt ook dat er in directe objecten significant vaker sprake is van omissie dan van realisatie van indefiniëte lidwoorden. De data laten bovendien zien dat dit te maken kan hebben met de informatiestructuur van de uitingen. De verwachting was dat het postverbale directe object in een neutrale Nederlandse hoofdzin (i.e. een subject-initiële zin) door sprekers typisch wordt geassocieerd met een indefiniëte lezing, namelijk een focuslezing.

(27) Zij	willen	Marokkaanse jongen
Subj	V	DO
Topic		FOCUS

- A: 'Die willen jou weer niet, waarom?
 Omdat jij, ja, jij hebt jeugd gehad in Oosterwei'
 A: 'Oosterwei, hier camera's geweest, politie, criminaliteit'
 A: 'Dat willen ze niet'
 A: 'Zij willen Marokkaanse jongen die gestudeerd, dit en dat'

In (27) is het referentieel 3PL-pronomen *zij* (subject) in zinsinitiële positie het topic dat een definiëte (discourse-oude) lezing krijgt. Het direct object *Marokkaanse jongen* heeft focus (zinsaccent) waardoor het een indefiniëte (discourse-nieuwe) lezing krijgt. Het type lezing hangt hier dus samen met de syntactische functie van de constituent. Ook veel andere uitingen uit de dataset illustreren dit, zoals de onderstaande voorbeelden (28-33).^{17,18}

- (28) Ik heb nog nooit Nederlandse vriend gehad.
 Subj Aux Adv DO V
 Topic FOCUS

- B: 'We kennen elkaar, iedereen groet elkaar, ook al haten ze elkaar'
 A: 'Wellah ["ik zweer bij God"]'
 B: 'Nee'
 B: 'Ik heb nog nooit Nederlandse vriend gehad'
 A: 'Ik wel'

- (29) Ze hebben mij vorige keer boete gegeven.¹⁹
 Subj Aux IO Adv DO V
 Topic FOCUS

17 Merk op dat in voorbeeld 28 en 29 het object volgt op een bijwoordelijke bepaling. Dit is nog een extra ondersteuning van de observatie dat het hier gaat om lidwoordomissie met focus. We hebben hier immers te maken met lidwoordomissie van een indefiniëte lidwoord in niet-gescramblede positie, een typische plek voor een niet-specifieke (en gefocuste) indefiniëte (Broekhuis & Den Dikken 2012: 1065).

18 Zoals bleek uit Tabel 2 (paragraaf 2.3.1) zijn er ook elf gevallen waarin een definiëte lidwoord wordt gerealiseerd in direct objectfunctie. De relatie tussen definiëteheid en lidwoordrealisatie bij directe objecten is niet significant (wellicht vanwege het beperkte aantal observaties) maar wel in lijn met de hypothese, want het definiëte lidwoord is niet verwacht op een positie die doorgaans een focuslezing triggert, bijvoorbeeld *Zij vallen de cameraploeg aan*. Lidwoordomissie was waarschijnlijker geweest, in lijn met de voorbeelden in 27 tot en met 34, wanneer het direct object indefiniëte was geweest.

19 Mogelijk is bij *vorige keer* ook sprake van lidwoordomissie, maar we treffen deze kale vorm ook aan bij niet-sprekers van MFD.

A: 'Ze hebben mij vorige keer boete gegeven voor fietsen door de stad
Ila inger baba-hum ["moge God hun vader vervloeken"]'

A: 'Ja, ik zeg tegen hem: waarom mag ik niet fietsen in de stad? hij
zegt: ja:

A: 'Hij zat naar mij te kijken, hij wist niet wat-ie moet zeggen'

- (30) We hebben nu kindje gekregen.
 Subj Aux Adv DO V
 Topic FOCUS

A: 'Met de tijd ga je hoofddoek dragen'

A: 'Tuurlijk, je weet toch, we hebben nu kindje gekregen, we zijn ouder'

- (31) Je had alleen zaklamp.
 Subj V Adv DO
 Topic FOCUS

C: 'Jullie gingen op de helft van de weg gingen jullie terug toch?'

C: 'Wella ze gingen terug, deze (lachen)'

A: 'Je had alleen zaklamp volgens mij toch, was lopend'

C: 'Nee, ik had niks bij me die dag'

- (32) Hij had hem kalashnikov laten zien.
 Topic Aux IO DO V
 Subj FOCUS

A: 'Een keertje was Salaheddine, Salaheddine is daar ook geweest toch'

A: 'Hij heeft daar gefilmd, ze hebben gewoon daar gangs'

A: 'Dus als een mannetje van andere komt, gelijk'

A: 'Hij had hem kalashnikov laten zien, alles'

- (33) Ze wouden benefiet organiseren.
 Subj Aux DO V
 Topic FOCUS

A: 'Uh ze wouden een markez ['islamitisch centrum'] doen in Gouda,
Markez, zeg maar, islamitisch centrum, je weet toch. Met tamzida
['moskee'] erin, voor mensen wassen als ze dood zijn etcetera'

A: 'Ze wouden daar doen en toen ging Salaheddine zeg maar om, want
ze wouden benefiet organiseren'

B: 'En Salaheddine trekt zeg maar meer mensen, veel mensen'

- (34) Hij heeft mij toonbrief gegeven.
 Subj Aux IO DO V
 Topic FOCUS

A: 'Iwa toen had-ie mij gepakt, zei tegen mij zus en zo, heb je ID bij je? Ik zeg tegen hem: nee, heb ik niet.'

A: 'Nee, hij heeft mij toonbrief gegeven, hij zegt tegen mij: je moet binnen een week bij politiebureau komen, jouw ID-kaart laten zien'

Voor het eerste deel van de hypothese, dat stelt dat definiete lidwoorden vooral worden weggelaten als ze topic zijn, wat vaak overeenkomt met de subjectpositie van de zin, is geen significant bewijs gevonden, mede vanwege het beperkte aantal waarnemingen (n=13).²⁰ Wel bleek het zo te zijn dat subjecten in 9 gevallen omissie van definiete lidwoorden toestonden als er sprake was van een topiclezing, zoals in voorbeeld 35 en 36.

- (35) trein zit vol

A: 'Ik zit in de trein, ik ga naar school, ze komen niet eens naast mij zitten'

C: 'Ja, wella, nee, wella, wella, wella, hã© [??], toen ik naar Utrecht moest hãš, soms ging ik van Utrecht naar Rotterdam, wella, ma ze komen naast mij zitten, trein zit vol, wella hetta ["ik zweer dat"] ze lopen gewoon door hãš'

- (36) politie komt

B: 'Politie komt, politie komt gewoon zo, normaal komen ze niet, niet eens naar jou, wij gaan rennen, gewoon voor ons leven gewoon, gewoon gek'

²⁰ Een anonieme reviewer merkt op dat een vergelijking met het indefiniete lidwoord in het Marokkaans Arabisch en het Riffijns-Berber mogelijk zou kunnen helpen bij het verklaren waarom definiete lidwoorden in subjecten minder vaak worden weggelaten dan indefiniete lidwoorden in directe objecten. In deze talen wordt het indefiniete lidwoord vooral gebruikt wanneer de spreker een specifieke entiteit aanduidt (de spreker bedoelt een specifiek iets of iemand, maar de luisteraar weet nog niet wie of wat). Niet-specifieke nominale constituenten zouden in het Marokkaans-Arabisch waarschijnlijk met een kaal nomen of eventueel met *ši* ('één of andere') worden aangegeven, dit geldt ook voor de predicatsnomina.

In 4 uitingen werden in subjecten echter ook indefiniete lidwoorden weggelaten. In die gevallen functioneerde het subject echter altijd als predicaat (focus) van een koppelwerkwoordconstructie en stond het dus niet op de informatiestructureel neutrale zinsinitiële (preverbale) positie (37-40). De zinsinitiële positie werd dan bijvoorbeeld ingenomen door een dummy-pronomen *er* of een adverbium. De syntactische positie lijkt dus meer dan de syntactische functie samen te hangen met focus en indefiniete lidwoordomissie.

(37) er was afspraak

A: 'Ze had niet, nee, ze had niet hoofddoek'

A: 'Er was afspraak, gewoon we gaan trouwen'

A: 'Met de tijd ga je hoofddoek dragen'

(38) boven zit toch hotel

A: 'Wij moeten uit die gebouw'

[...]

A: 'Iedereen gaat verplaatst worden'

A: 'Want daar is het boven zit toch hotel, die zwembad en zo'

A: 'En die school???'

A: 'Dat is daar helemaal boven, op de twaalfde, van acht tot twaalf verdieping is allemaal hotel en zo'

(39) daar is ook Marokkaanse bakker

A: 'Ja, deze straat, Lusten'

B: 'Daar is ook Marokkaanse bakker, dus er komen ook veel mensen daarnaartoe, Marokkanen'

(40) het beste is gewoon islamitische staat²¹

A: Dus al die gasten van Goverwelle komen naar Oosterwei en dan chillen ze hem daar met zijn allen, fehmed

21 Op basis van de context is hier besloten dat er een indefiniet lidwoord is weggelaten. Er wordt niet bedoeld op de Islamitische Staat in het Midden-Oosten maar op het oprichten van een Islamitische Staat in Oosterwei.

A: ja, klopt

A: ja, Allah zegt ook

A: ja

A: daarom

A: 'Twa ja, ik zeg jou eerlijk, het beste is gewoon islamitische staat, i wella, feckal ["goed"]'

A: 'Ja, man'

A: 'Ja, tuurlijk'

A: 'Maar ja'

A: 'Islamitisch, nee, nee, man, nee absoluut niet'

B: 'Er wonen daar veel Joden en zo'

Op basis van de 138 uitingen waarin lidwoordomissie plaatsvond binnen ons onderzochte corpus, kan nu een antwoord worden geformuleerd op de vraag die centraal staat in dit artikel: wat legitimeert kale nominale constituenten (KN-constituenten) in eentalige Nederlandse uitingen, ingebed in MFD-discourse? Paragraaf 2 liet zien dat KN-constituenten een nul-determinator hebben in D-positie. De specificaties van deze nul-determinator waren toen nog onbekend. Het empirisch onderzoek op basis van het Goudacorus geeft aanwijzingen over de mogelijke specificaties van deze nul-determinator. De informatiestructuur van de zin lijkt een belangrijke trigger te zijn voor lidwoordomissie. Als de informatiestructuur van de zin voldoende informatie geeft over de (on)bepaaldheid van een constituent, lijkt het gebruik van een lidwoord overbodig te zijn. Een nul-determinator zou in KN-constituenten dan de voorlopige specificatie [$\pm$ definit] kunnen krijgen. De syntactische positie van de nominale constituent zou dan de uiteindelijke specificatie bepalen. Een topicale zinspositie zou de nul-determinator de specificatie [$+$ definit] geven, terwijl een positie in een focusomgeving de nul-determinator de specificatie [$-$ definit] zou geven.

Ondanks dat in een taal als het Standaardnederlands lidwoorden volgens de grammaticale normen overt moeten worden gerealiseerd (met uitzondering van een aantal specifieke contexten, zie paragraaf 2), lijken ze dus niet (altijd) noodzakelijk te zijn om (on)bepaaldheid uit te drukken. Een eerste assumptie die deze observatie bevestigt, is dat het voor MFD-sprekers variabel is of ze al dan niet een lidwoord realiseren. Wanneer sprekers lidwoordomissie toepassen zou dat zowel een sociolinguïstische als een linguïstische oorzaak kunnen hebben. In het eerste geval is het mogelijk dat lidwoordomissie (net zoals neutralisatie van grammaticaal geslacht) een *marker* wordt die MFD-sprekers binnen hun eigen groep in staat stelt om verbondenheid/solidariteit uit te drukken met een etnische subgroep,

in contrast met buitenstaanders.²² Een andere verklaring zou kunnen zijn dat sprekers uit linguïstische onzekerheid over het grammaticaal geslacht lidwoordomissie toepassen. Dit zou echter alleen een rol kunnen spelen bij enkelvoudige definiëte nomina (*de* of *het*) en niet bij definiëte meervoudige en indefiniëte enkelvoudige nomina, omdat die geen onderscheid maken in grammaticaal geslacht. Sommige uitingen in het corpus laten immers zien dat de sprekers binnen het Goudacorus de normen van de standaardtaal soms schenden wanneer ze wel lidwoorden realiseren, zie de voorbeelden in (55-57) in paragraaf 4.2.2 hieronder). Logischerwijs zou lidwoordomissie dus volledig kunnen worden verklaard aan de hand van een combinatie van theoretisch linguïstische factoren (informatiestructurele kenmerken van de nominale constituent), individuele factoren (kennis van woordgeslacht van de spreker) en sociolinguïstische factoren (identiteitsvorming; zie ook Cornips 2015 voor interdisciplinair variatieonderzoek).

4.2 Overige discussiepunten

4.2.1 Lidwoordomissie in koppelwerkwoordconstructies

In 9,7% van de uitingen kwam een koppelwerkwoord voor. Dit waren vooral uitingen met een kale naamwoordelijke constituent als predicat, zoals bijvoorbeeld in (41). In vergelijking met het Nederlands vinden we in het MFD vaker KN-constituenten als predicat.

(41)	Dat	is	ID-college
	Subj	Copula	Predicaat
	Topic	V	FOCUS

Een opvallend, van het Nederlands afwijkend, gebruik van KN-constituenten betreft de combinatie van een attributief adjectief en een KN-constituent, in combinatie met een koppelwerkwoord. Kale predicatnomina (kale naamwoordelijke delen van het gezegde) laten zich in het Nederlands slechts beperkt modificeren door middel van een adjectief. Met betrekking tot modificatie is er dan ook een verschil tussen de zinnen *jij bent kapper* met een KN-constituent en *jij bent een kapper*. De eerste zin staat alleen marginaal adjectieven toe en dan altijd zonder inflectie:²*jij bent*

22 Dit corpusonderzoek kan daar echter geen uitsluitend over geven. De aanname dat lidwoordomissie een marker is die bewust kan worden ingezet en niet alleen maar een indicator (Labov 1972) is plausibel maar vergt nader sociolinguïstisch onderzoek.

werkloos kapper/**jij bent werkloze kapper*. De variant van het adjectief met inflectie kan wel voorkomen als attributief adjectief in het tweede type koppelwerkwoordconstructie: *jij bent een werkloze kapper*. Sommige adjectieven kunnen helemaal niet voorkomen in koppelwerkwoordconstructies met KN-constituenten, zoals *klein*: **jij bent klein kapper*. Deze verschillen in adjectiefgebruik versterken de aanname dat het hier gaat om twee verschillende koppelwerkwoordconstructies (De Swart et al. 2005). Modificatie van een verbogen attributief adjectief bij een KN-constituent is echter wel mogelijk bij koppelwerkwoordconstructies in het MFD, zoals voorbeeld (42) laat zien.

- (42) (als) je goeie kapper bent (heb je het goed hoor)
 Subj Predicaat [A + N] Copula
 Topic FOCUS

Zin (42) zou in het Standaardnederlands alleen worden aangetroffen met het indefinit lidwoord *een*, omdat het kale predicaatsnomen *kapper* niet door het attributieve adjectief *goed(e)* gemodificeerd kan worden. De vraag die nu rijst is natuurlijk of we in het MFD te maken hebben met een ander gebruik van de koppelwerkwoordconstructies waarin er meer soorten KN-constituenten mogelijk zijn of dat er hier sprake is van lidwoordomissie. De dataset is met betrekking tot koppelwerkwoorden echter te gering om hier een inhoudelijke analyse van te kunnen geven.

4.2.2 Lidwoordomissie in voorzetselgroepen

In de resultatenparagraaf is al opgemerkt dat lidwoordomissie na een prepositie vooral (in 54% van de uitingen met een PP, ofwel 20/37) voorkwam wanneer de nominale constituent semantisch was gerelateerd aan een ruimte. Zoals in paragraaf 2 aan bod kwam, is het een crosslinguïstisch verschijnsel dat locatieve PPs kale nomina kunnen bevatten. In de resultatensectie (paragraaf 3.2.1) is echter ook opgemerkt dat in objecten na preposities veel definiete lidwoorden werden gerealiseerd: er was significant vaker sprake van realisatie dan van omissie van een definitief lidwoord na een prepositie. Het hoge aantal realisaties definiete lidwoorden na een prepositie (63,8% ten opzichte van 36,2% omissies) zou verklaard kunnen worden doordat in veel gevallen sprake is van bijna idiomatische uitdrukkingen: nomina die in deze prepositio-nale constituenten algemeen door sprekers worden verbonden met een definitief lidwoord (43-47) of nomina met een inherente bepaaldheids-markering (48).

(43) ik druk op de rem	['op de rem drukken' - #'op een rem drukken']
(44) ik zit in de trein	['in de trein zitten' - #'in een trein zitten']
(45) ik moet even naar de wc	['naar de wc moeten' - #'naar een wc moeten']
(46) ga je naar de bibliotheek	['naar de bibl. gaan' - #'naar een bibl. gaan']
(47) gewoon echt in de ochtend	['in de ochtend' - *'in een ochtend']
(48) wat er echt in de Koran staat	['#in een Koran']

Toch komt lidwoordomissie in dit soort idiomatische verbindingen tussen preposities en nomina wel voor, zo blijkt uit de dataset. In (49) tot en met (51) zou overeenkomstig met de uitingen in (43) tot en met (48) een definiet lidwoord verwacht zijn. Hetzelfde geldt voor (52) in vergelijking met de uiting in (48).

- (49) of je gaat naar bibliotheek
- (50) als je naar moskee gaat ook
- (51) ik moet naar WC
- (52) ik heb nog nooit met mijn ouders gegeten alleen met Ramadan

4.2.3 Lidwoordrealisatie

Uit de resultaten is gebleken dat lidwoordgebruik binnen het Goudacorpus variabel is. In 100 van de 238 geanalyseerde uitingen gebruikten de MFD-sprekers namelijk wél lidwoorden, zowel definiete als indefiniete lidwoorden. In 26,5% van de indefiniete nominale woordgroepen werd bij directe objecten een indefiniet lidwoord gerealiseerd (Tabel 2, sectie 3.2.1), zoals in de voorbeelden (53) en (54). Deze indefiniete lidwoorden hebben focus, wat volgens de hypothese tot omissie zou kunnen leiden. Toch vindt die omissie hier niet plaats om onduidelijke redenen. Een vergelijking van (54) met zin (28) *Ik heb nog nooit Nederlandse vriend gehad* legt goed de variabiliteit van lidwoordomissie bloot, al zijn deze uitingen wel geproduceerd door twee verschillende sprekers. Toch laten alle sprekers in het corpus wel variatie zien, er is geen één spreker die altijd lidwoorden realiseert of altijd omissie toepast.

- (53) Kreeg ik zes maanden later een brief thuis.
- (54) Ik heb nog nooit een Marokkaanse wijf gehad.

Wanneer een definiet lidwoord werd gerealiseerd, betekende dit niet altijd dat sprekers de normen van het Standaardnederlands volgden. Nomina die volgens de regels van het Nederlands een onzijdige geslachtsmarkering zouden krijgen, kregen in het corpus bijvoorbeeld een commune markering

via het lidwoord *de* (55-57). Zoals besproken in paragraaf 1 is dit een typisch kenmerk, een marker, van MFD.

- (55) kom ik de beste Marokkaanse meisje tegen
- (56) die zwager is getrouwd met de zusje van die man
- (57) hier in de buurthuis

5 Conclusie

In dit artikel hebben we laten zien dat lidwoordomissie in *Moroccan Flavored Dutch* (MFD) een variabel verschijnsel is dat mogelijk wordt uitgelokt door de informatiestructurele kenmerken van de nominale constituent. Op basis van 238 zinnen van MFD-sprekers uit het Goudacorporus (Mourigh 2014-2017) is lidwoordomissie geanalyseerd. In 138 uitingen vond lidwoordomissie plaats, in 100 uitingen werd wel een lidwoord gerealiseerd. Uit onderzoek naar een andere variant van het Nederlands, de Noord-Groningse dialecten, destilleerden we de hypothese dat het type lidwoorden dat wordt weggelaten verband houdt met de topic- of focuslezing van de nominale constituent, alsmede met de syntactische functie van de constituent. De aanname dat topics typisch vooraan in de zin (preverbaal) voorkomen en vaak onderwerp zijn en dat gefocuste constituenten typisch meer achteraan in de zin (postverbaal) voorkomen en vaak lijdend of meewerkend voorwerp zijn, leidde tot de gedachte dat bij subjecten vooral omissie van definiete lidwoorden voor zou komen en bij objecten vooral omissie van indefiniete lidwoorden.

Deze hypothese is deels bevestigd. In het totaal van 238 uitingen, waarvan we 232 uitingen daadwerkelijk hebben meegenomen in de analyse, vonden we een significant effect voor de omissie van indefiniete lidwoorden in directe objecten in een focusomgeving. Het aantal observaties voor lidwoordomissies in subjecten was te beperkt om algemene uitspraken te doen, maar wel bleek het zo te zijn dat subjecten geregeld omissie van definiete lidwoorden toestonden wanneer er sprake was van een topiclezing. Er vond echter ook omissie van indefiniete lidwoorden plaats in subjecten, maar deze hadden dan wel focus omdat ze functioneerden als argument van een koppelwerkwoordconstructie. De aanvullende observatie dat lidwoordomissies soms ook voorkwamen na preposities en veelvuldig in directe objecten na koppelwerkwoorden, is niet onverwacht. Hier komen in het Standaardnederlands ook vaak KN-constituenten voor, maar wel met restrictie tot bepaalde contexten. Een semantische categorisatie van lidwoordomissie na preposities liet bovendien zien dat omissie vooral voorkwam

wanneer de nominale constituent semantisch was gerelateerd aan een ruimte. Dit soort kale nomina in locatieve PPs zijn een cross-linguïstisch verschijnsel. Dat ze binnen het Goudacorpus in hogere frequentie voorkomen dan in het Standaardnederlands duidt mogelijk op overgeneralisatie.

Het valt echter te betwisten of de informatiestructuur de enige factor is die lidwoordomissie in MFD conditioneert. Ook sociolinguïstische factoren, zoals identiteitsvorming via het toepassen van bepaalde stijlenmerken die indexeren dat sprekers zich verbonden voelen met bepaalde etnische subgroepen (in contrast met buitenstaanders) zouden van invloed kunnen zijn. Er is diepgaander sociolinguïstisch vervolgonderzoek nodig om te achterhalen of MFD-sprekers lidwoordomissie zien als een *marker* die hen kan karakteriseren als lid van een etnische subgroep. Ook individuele kenmerken van sprekers met betrekking tot kennis van grammaticaal woordgeslacht zouden het voorkomen van lidwoordomissie kunnen beïnvloeden. Wanneer sprekers onzeker zijn over nominaal geslacht dan passen ze mogelijk (sneller) lidwoordomissie toe. Dat sprekers niet altijd het grammaticaal geslacht toekennen dat volgens de normen van het Standaardnederlands verwacht zou zijn, bleek uit het feit dat binnen het Goudacorpus ook communaal grammaticaal geslacht werd aangetroffen waar neutraal grammaticaal geslacht werd verwacht wanneer wél lidwoorden waren gerealiseerd.

Referenties

- Broekhuis, Hans & Marcel den Dikken (2012). *The Syntax of Dutch. Nouns and Noun Phrases*. Volume 2. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Broekhuis, Hans & Norbert Corver (2016). *The Syntax of Dutch. Verbs and Verb Phrases*. Volume 3. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Broekhuis, Hans (2018a). Introduction. *Taalportaal*. <http://taalportaal.org/taalportaal/topic/link/syntax__Dutch__np__n6__nouns6_Quantifiers.o.xml> (bezoekt op 8 juli 2019).
- Broekhuis, Hans. (2018b). 2.1. Nominal complements. *Taalportaal*. <http://taalportaal.org/taalportaal/topic/link/syntax__Dutch__adp__adp2__p2_compl.2.1.xml> (bezoekt op 8 juli 2019).
- Cornips, Leonie (2008). Loosing grammatical gender in Dutch. The result of bilingual acquisition and/or an act of identity? *International Journal of Bilingualism* 12(1/2), 105-124.
- Cornips, Leonie (2015). The no man's land between syntax and variationist sociolinguistics: The case of idiolectal variability. In: A. Adli, M. García & G. Kaufmann (red.), *Variation in Language: System- and Usage-based Approaches*. Berlijn: Walter de Gruyter, 147-471.
- Doreleijers, Kristel (2016). *Lidwoorddeletie in Moroccan Flavored Dutch: Kale Nomina in eentalige Nederlandse uitingen*. BA-thesis Nederlandse taal & cultuur. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Eckert, Penelope (2008). Where do ethnolects stop? *International Journal of Bilingualism* 12(1-2), 25-42.
- Haeseryn, Walter, Kirsten Romijn, Guido Geerts, Jaap de Rooij & Maarten Cornelis van den Toorn (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Tweede editie. Groningen: Martinus Nijhoff.

- Hinskens, Frans (2011). Emerging Moroccan and Turkish varieties of Dutch: ethnolects or ethnic styles? In: F. Kern & M. Selting (red.), *Ethnic Styles of Speaking in European Metropolitan Areas*. SILV. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 101-129.
- Hinskens, Frans & Johan Taeldeman (2013). *Language and Space. An International Handbook of Linguistic Variation*. Berlijn/Boston: De Gruyter Mouton.
- Hinskens, Frans, Linda van Meel & Roeland van Hout (2014). Ethnolectal variation in the realization of /z/ by Dutch youngsters. *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik (ZDL)* 80(3), 297.
- Kossmann, Maarten (2016). Yes/No interrogatives in Moroccan Dutch. In: G. Grigore & G. Bițună (red.), *Arabic Varieties: Far and Wide. Proceedings of the 11th International Conference of AIDA*, Bucharest 2015. Boekarest: Editura Universității din București, 351-358.
- Kossmann, Maarten (2017). Key and the use of Moroccan function words in Dutch internet discourse. *Nederlandse Taalkunde* 22(2), 223-248.
- Labov, William (1972). The isolation of contextual styles. *Sociolinguistic Patterns* 70-109. Philadelphia/Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Labov, William (1996). *The Social Stratification of English in New York City*. Washington, D.C.: Center for Applied Linguistics.
- Liebkind, Karmela (2010). Social Psychology. In: J.A. Fishman & O. García (red.), *Handbook of Language & Ethnic Identity*. Tweede druk. New York: Oxford University Press, 18-31.
- Longobardi, Giuseppe (2001). The structure of DPs: Some principles, parameters, and problems. In: M. Baltin & C. Collins (red.), *The Handbook of Contemporary Syntactic Theory*. Oxford: Blackwell, 562-603.
- Meel, Linda van (2016). *The roots of ethnolects. A sociophonological study in Amsterdam and Nijmegen*. Utrecht: LOT.
- Mourigh, Khalid (2014–2017). *Unpublished corpus of sociolinguistic interviews with Moroccan youth in Gouda*.
- Myers-Scotton, Carol (1993). Common and uncommon ground: Social and structural factors in codeswitching. *Language in Society* 22(4), 475-503.
- Nortier, Jacomine & Henriëtte Schatz (1988). Van éénwoordwisseling naar ontlening, een vergelijkend onderzoek. *Forum der Letteren* 29(3), 161-178.
- Nortier, Jacomine (1994). Dutch-Moroccan Code-Switching in the Netherlands. *Indian Journal of Linguistics*. (z.p.)
- Nortier, Jacomine (1995). Code switching in Moroccan Arabic/Dutch vs. Moroccan Arabic/French language contact. *International Journal of the Sociology of Language* 112, 81-95.
- Nortier, Jacomine & Margreet Dorleijn (2008). A Moroccan accent in Dutch. A socio-cultural style restricted to the Moroccan community? *International Journal of Bilingualism* 12(1/2), 125-143.
- Oosterhof, Albert (2008). Deletie van het bepaald lidwoord in het Noord-Gronings. *Taal & Tongval themanummer* 21, 73-108.
- Radford, Andrew, Martin Atkinson, David Britain, Harald Clahsen & Andrew Spencer (2009). *Linguistics: an introduction*. Cambridge: Cambridge University Press. Tweede editie.
- Robertson, Daniel (2000). Variability in the use of the English article system by Chinese learners of English. *Second Language Research* 16(2), 135-172.
- Stvan, Laurel Smith (1998). *The semantics and pragmatics of bare singular noun phrases*. Doctoral Dissertation: Northwestern University.
- Swart, Henriëtte de, Yoad Winter & Joost Zwarts (2005). Bare predicate nominals in Dutch. *Proceedings of Sinn und Bedeutung* 9, 1-14.
- Swart, Henriëtte de & Joost Zwarts (2009). Less form – more meaning. Why bare singular nouns are special. *Lingua* 119(2), 280-295.
- Ward, Gregory & Betty Birner (2004). Information Structure and Non-canonical Syntax. In: L.R. Horn & G. Ward (red.), *The handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 153-174.

- White, Lydia (2003). *Second language acquisition and universal grammar*. Cambridge University Press.
- Wölcck, Wolfgang (2002). Ethnolects, between bilingualism and urban dialect. In: L. Wei & J. Dewaele (red.), *Opportunities and Challenges of Bilingualism*. Berlin: De Gruyter Mouton, 156-170.

Bijlage 1: Kale nomina na een prepositie, semantische categorieën

Nomen	Indefiniet/definiet	Modificeerder	Semantische categorie
Turk	Definiet	Nee	Winkel (openbare ruimte)
WK	Definiet	Nee	Sport, festiviteit
CBR	Definiet	Nee	Naam, instituut (sociale ruimte)
Paar	Indefiniet	Ja	Abstract
Hogedrukspuit	Indefiniet	Nee	Gereedschap (instrument)
Pistool	Indefiniet	Nee	Wapen (instrument)
Trainingspak	Indefiniet	Nee	Kleding
Soort	Indefiniet	Ja	Abstract
Bibliotheek	Definiet	Nee	Sociale ruimte
Ramadan	Definiet	Nee	Religie, festiviteit
Busincident	Definiet	Nee	Gebeurtenis (concreet)
Station	Definiet	Nee	Stedelijke ruimte
ID-college	Definiet	Nee	School (sociale ruimte)
Moskee	Definiet	Nee	Religieuze ruimte
ID-college	Definiet	Nee	School (sociale ruimte)
Chocoladefabriek	Definiet	Nee	Fabriek, werkruimte
Zaklamp	Indefiniet	Nee	Zaklamp (instrument)
C1000	Definiet	Nee	Naam, winkel (openbare ruimte)
Politieauto	Indefiniet	Nee	Vervoersmiddel
Rechter	Definiet	Nee	Beroep, sociale positie
WC	Definiet	Nee	(Openbare) ruimte
Auto	Definiet	Nee	Vervoersmiddel
Universiteit	Definiet	Nee	Sociale ruimte
Bank	Definiet	Nee	Openbare ruimte
Telefoon	Definiet	Nee	Communicatiemiddel
Cafétje	?	Nee	Sociale ruimte
ROC-leiden	Definiet	Nee	School, sociale ruimte
Kenteken	Indefiniet	Ja	Identificatiemiddel
School	Indefiniet	Ja	Sociale ruimte
ID-college	Definiet	Nee	Sociale ruimte
Winkelcentrum	Definiet	Nee	Stedelijke ruimte
Winkelcentrum	Definiet	Nee	Stedelijke ruimte
Video	Definiet	Nee	Communicatiemiddel
Training	Definiet	Nee	Sport, activiteit
Politiebureau	Definiet	Nee	Sociale ruimte
Politiebureau	Definiet	Nee	Sociale ruimte
Cultuur	Indefiniet	Ja	Abstract

Over de auteurs

Kristel Doreleijers, Tilburg University/Meertens Instituut Amsterdam
E-mail: k.g.a.doreleijers@uvt.nl

Marjo van Koppen, Meertens Instituut Amsterdam/Universiteit Utrecht
E-mail: j.m.vankoppen@uu.nl

Jacomine Nortier, Universiteit Utrecht
E-mail: j.m.nortier@uu.nl